

Muhtaç Duruma Getirilen Mahpuslar

Muhtaç Duruma Getirilen Mahpuslara İlişkin Görüş ve Önerilerimiz

Bizler için inanın giyim eşyası çok önemli. Koğuşta 7 kişiyiz, doğru dürüst hiç kimsenin durumu olmadığı gibi giyim eşyası konusunda da sorun yaşıyoruz. Bizlere göndereceğiniz eşyaların sıfır olması da önemli değil, çevrenizde bulunan trans bireylerin giymiş olduğu ve kullandığı ayakkabılar da olabilir. Çünkü eşya konusunda ve ayakkabı konusunda sıkıntılar yaşıyoruz (Bafra T Tipi Hapishanesi'nden bir mahpus).

Türkiye hapishanelerinde, Haziran 2014 tarihi itibarıyla 150 binin üzerinde mahpus tutuluyor. Bu mahpusların önemli bir bölümü kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak. Hapishanelerde tutulan mahpuslar kendilerine verilen 3 öğün yemek ve koğuş aydınlatması dışında temizlik, giyim, sigara, çay gibi bütün ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorundadır. Dahası koğuşa ve odalara (hücrelere) alınacak televizyon, buzdolabı gibi teknolojik aletleri ve bu aletlerin takılacağı prizlere giden elektriği, yani elektrik parasını da mahpuslar karşılamak zorundadır. Eğer ziyaretçiniz veya herhangi bir geliriniz yoksa muhtaç durumdasınız. Sigara ya da çay içemez, elbiselerinizi yıkayacak deterjan, banyoda kullanılacak sabun bulamaz, idarenin verdiği yemek yenilemez olduğunda kantinden hiçbir şey alamaz, hapiste tutulduğunuz günler, aylar, yıllar boyunca aynı giysi ve iç çamaşırlara mahkum olursunuz.

Derneğimize gelen mektuplardan biliyoruz ki muhtaç durumda tutulan mahpusların iki seçeneği vardır. İlk seçenek, günde 5-6 liraya başkalarının çamaşırlarını yıkamak, temizliğini yapmaktır. Başta yabancı uyruklu özellikle de Afrika kökenli mahpuslar olmak üzere muhtaç durumdaki mahpuslar bunu yapmaktadır. İkinci seçenek ise günde 6-7 liraya hapishanenin çöp, mutfak işlerinde veya atölyelerinde çalışmaktır. Adalet Bakanlığı İş

Yurtları Kurumu Daire Başkanlığı'nın 2012 yılı raporuna göre 8.868'i tam zamanlı, 27.387'si çeşitli zamanlarda ve 611'i de özel işletmelere olmak üzere 36.866 mahpus 6 - 6.5 TL'ye (çıraklar 6 TL, kalfalar 6.25 TL ve ustalar 6.5 TL) çalıştırılmıştır.

Değerli arkadaşlarım, ablalarım evinizde giymedikleriniz ne varsa yollayın. Çaresizim inanın. Ailem ile diyalogum yok. Parasızım, çaresizim yardım edin lütfen (...) Şu an inanın iç çamaşırlarım dahi yok (...) Giyecek elbiselerim yok. Sadece iki tane yırtık tişörtüm ve pantolonum var (...) Lütfen sesi mi duyun. Çaresizliğime elinizi verin (Kandıra 2 No'lu T Tipi Kapalı Hapishanesi'nden bir mahpus)

Çarşaf, tuvalet eşyaları gibi temel şeyler son derece az. Çarşafın altı ayda bir değişmesi gerekiyor ama ben 27 ay boyunca aynı çarşafı kullandım. Ziyaretçisi olmayan Afrikalı mahpusların parası da olmuyor. HIV pozitif olan mahpusların bu durumlarından dolayı hapishanede çalışmalarına izin vermiyor ve banyo sabunu, çamaşır deterjanı ve daha bir sürü çok temel şey konusunda cezaevinin bu insanlara hiçbir yardımı olmuyor, şekeri dahi mahpuslar kendileri alıyorlar. Çalışamayan, para kazanamayan, evden para alamayan bir mahpusun durumunu varın siz düşünün ne kadar zor (Bakırköy Kadın Kapalı Hapishanesi'nden bir mahpus).

“Muhtaç” duruma getirilen mahpusların bu iki seçenek dışında seçenekleri olması gerektiğini düşün-
yoruz:

Görüş ve Önerilerimiz:

1- Mahpuslar, kendi istekleri dışında ve devletin güvencesinde oldukları iddiasıyla hapishanelerde tutul-
maktadır. Mahpusların temel ihtiyaçlarının giderilmesi devletin sorumluluklarından birisidir. Tutukla-
nıp, çalışma olanaklarından mahrum bırakılan ve aile desteğinden de yoksun olduğunda “muhtaç” duru-
ma getirilen mahpusların yemek dışındaki temel ihtiyaçları da devletin çeşitli kuruluşlarının koordinasyo-
nu sayesinde devlet tarafından karşılanmalıdır.

2- Hapishanelerde çalışmak isteyen mahpuslar için yeni çalışma alanları yaratılmalı ve isteyen mahpuslar
çalışarak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Ancak:

a) Çalışmak zorunlu olmamalıdır. Sadece isteyen mahpuslar çalışmalı, mahpuslara zorunlu çalışma da-
yatılmamalıdır (Bu konuda Anayasa’daki angarya yasağı akılda tutulmalıdır).

b) Çalışan mahpusa çalışmayan mahpusa göre bir ayrıcalık sunulmamalı, çalışan mahpusların
“ödüllendirilmesi” adı altında bir ayrımcılık yapılmamalıdır (Örneğin ortak kullanım alanlarından vs.
daha fazla yararlandırılmamak, aile görüş süresini uzatmak vb.)

c) Çalışan mahpuslara 6-7 TL arası gibi yetersiz bir ücret verilmesi uygulamasından vazgeçilmelidir.
Mahpusların ücretleri gözden geçirilmeli ve bu ücretler mahpusların kendilerinin ve sendika konfede-
rasyonlarının da görüşleri alınarak yeniden belirlenmelidir. Bu yapılmadığı sürece çalıştırılan mahpusla-
rın “ücretli kölelik” olarak nitelendirilebilecek imkan ve koşullarda çalıştırıldığı aşikardır.

d) Çalıştırılan mahpuslar sendikal haklardan mahrumdur. 2012 yılında 300’ün üzerinde hapishanede 36
binden fazla mahpusun çalıştığı düşünülürse bu rakamın ciddiyeti anlaşılır olmaktadır. Kaldı ki 2010

yılında yayınlanan bir genelge ile artık özel işletmeler de hapishanelerde atölyeler kurmakta ve günde 6-7
TL’ye mahpus çalıştırabilmektedir (Adalet Bakanlığı’nın bilgi edinme başvurumuza verdiği 9 Ocak 2014 tarihli
cevaba göre 2013 yılında özel işletmeler için çalıştırılan mahpus sayısı 1.194’tür). Çalışan mahpusların sendi-
kalaşmasının önü açılmalı, her hapishanede işçi mahpusların temsilcileri belirlenmeli ve bu temsilciler işçi
mahpusların haklarını savunabilmelidir.

Yukarıda sayılan 4 koşul sağlanarak mahpusların çalışma alanları ve olanakları arttırılmalı ve muhtaç duruma
getirilen mahpuslar başta olmak üzere çalışmak isteyen mahpusların çalışmasına olanak sağlanmalıdır.

3- Türkiye hapishanelerinde yüzlerce yaşlı, hasta ve bebekleriyle beraber hapishanede tutulan kadın mahpus
bulunmaktadır. Çoğu çalışamayacak durumda olan bu mahpusların, çalışması beklenmeden, temel ihtiyaçları
karşılanmalıdır.

4- Mahpusların temel ihtiyaçlarının karşılanması için devlet kaynaklarının da ötesinde ilk olarak hapishanele-
rin kendi kaynakları kullanılabilir. Burada iki temel kaynak söz konusudur:

a) Hapishanelerin kantinleri. Bu kantinler hapishanelerin hesabına döner sermaye olarak işletilmektedir. Bu-
rada, mahpuslardan elde edilen paranın bir kısmının muhtaç duruma getirilen mahpuslar için kullanılması

karar altına alınmalıdır.

b) Emanet para faizleri. 2005 yılında yayınlanan ilgili yönetmelik gereği mahpusların paraları kendilerine verilmekte ve hapishane idareleri tarafından "emanet"te tutulmaktadır. "Emanet para" olarak adlandırılan bu paralar faiz geliri elde edilmek üzere hapishane idareleri tarafından işletilmektedir. Emanet paranın ve elde edilen emanet para faizinin toplam tutarını, Adalet Bakanlığına ilki 26 Aralık 2013, ikincisi ise 21 Nisan 2014 tarihinde olmak üzere iki defa sormuş olmamıza rağmen "Ceza infaz kurumlarına giren ve çıkan tutuklu ve hükümlü sayısının değişkenlik gösterdiği" gerekçesiyle bu sorularımıza cevap alamadık.

İlgili yönetmelikte (Hükümlü Ve Tutukluların Emanete Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmelik) emanet para faizleri için " Hükümlü ve tutuklular emanet para hesabında biriken faiz gelirleri ile ilgili olarak ceza infaz kurumları lehine açık feragatte veya hibede bulunabilir. Bu paralar hükümlü ve tutukluların eğitim ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ile iyileştirilmeye yönelik faaliyetlerde eğitim kurulu kararı ile kullanılır." denilmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki emanette tutulan para mahpusların parasıdır ve bu paradan elde edilen faiz de bu mahpuslara aittir. Bu faiz gelirini hapishane idaresine bırakıp bırakmayacağı mahpusa açıkça sorulmalı ve onay alınmadığı sürece bu para mahpusun hesabında kalmalıdır. Faiz gelirini hapishane idaresine bırakan mahpuslardan elde edilen faiz gelirin ise "muhtaç" duruma getirilen mahpuslar için kullanılması düşünülebilir. Öğrenim, sosyal ihtiyaç, iyileştirme gibi faaliyetler zaten devletin sorumluluk alanı içindedir ve mahpuslardan elde edilen faiz geliri- nin bu faaliyetler için harcanması gereksizdir.

Temel ihtiyaçlarından bazılarını karşılayamayan ve "muhtaç" duruma getirilen mahpuslar sorunu Türkiye hapishanelerinin ciddi sorunlarından birisidir. Bu yapısal bir problemdir. "Hayırseverlik" ya da "yardım" girişimleri ile bu yapısal problemi çözmek mümkün değildir. Yukarıda dile getirdiğimiz görüş ve öneriler doğrultusunda adımlar atılması bu yapısal problemin çözümü için bir adım olarak görülmelidir.

Adalet Bakanlığı bu yapısal problemin çözümü için, hiçbir rezerv koymadan ilgili bütün sivil toplum örgütleri ile bir araya gelebilmeli, bu sivil toplum örgütlerinin mahpuslarla bir araya gelebilmesinin önünü açmalı ve onların da katkısıyla ortaya çıkarılan öneriler doğrultusunda adımlar atabilmelidir. Bu gerçekleştirilmediği sürece "muhtaç" hale getirilen mahpusların başlıca sorumlusu devlet olmaya devam edecektir.

Devletin sorumluluğunun yanı sıra konuyla ilgili kişi ve kurumlara özellikle de ilgili sivil toplum örgütlerine ciddi sorumluluklar düşmektedir. Orta yerde duran bu yakıcı sorunu ortadan kaldırmak için farkındalık oluşturmak- tan, çözüm önerileri formüle etmeye ve oluşturulan bu çözüm önerilerini gündeme getirip hak temelli bir mücadele yürütmeye ihtiyaç var. Bu sorunu görüp de çözümü için adım atmayan her kişi, kurum ve kuruluş da en az devletin kendisi kadar sorumludur.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) Yönetim Kurulu

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

SORUYORUZ

- 1- Türkiye'deki ceza ve tutukevlerinde tutulmakta olan tutuklu ve hükümlülerin hangi ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmaktadır?
- 2- Türkiye'deki ceza ve tutukevlerinde, ketil, tv, buzdolabı gibi eşyaların takılmakta olduğu prizlerin elektrik parası ne zamandır mahpuslardan talep edilmektedir?
- 3- Elektrik parasını ödeyemeyecek durumda olan mahpuslar için özel bir düzenleme var mıdır yoksa bu mahpuslar hiçbir elektrikli alet kullanamamakta mıdır?
- 4- Maddi olanağı olmayan mahpusların sabun, deterjan, şampuan gibi temizlik ihtiyaçları nasıl karşılanmaktadır? Bu gibi ihtiyaçlar için bir düzenleme söz konusu mudur?
- 5- Maddi olanağı olmayan ve iç çamaşır, giysi, ayakkabı gibi ihtiyaçları olan mahpuslar için bir düzenleme söz konusu mudur?
- 6- Kadınların ve anneleriyle beraber kalan bebeklerin, çocukların (ped, mama, biberon vs.) özel ihtiyaçları için özel bir düzenleme söz konusu mudur?
- 7- Türkiye'deki ceza ve tutukevlerinin kantinleri kar amacıyla işletilmektedir?
  - a) 2013 yılından başlayarak, geriye doğru, yıl yıl kantinlerden elde edilen gelir ne kadardır?
  - b) Kantinlerden elde edilen gelir nerelere harcanmaktadır? Bu harcamaların bir çizelgesi tutulmakta mıdır?
  - c) 2013 yılı içinde hangi ceza ve tutukevinde ne kadar kantin geliri elde edilmiş ve bu gelir kalem kalem nerelere harcanmıştır?
  - d) Kantinlerdeki ürünlerin fiyatları neye göre belirlenmektedir? Mahpuslardan oldukça sık, kantin fiyatlarının yüksek olduğuna dair şikayetler gelmektedir? Bu fiyatlar denetlenmekte midir?
- 8- Türkiye ceza ve tutukevlerinde tutulan mahpusların kişisel paraları 2005 yılında çıkarılan bir yönetmelik sonrasında emanet para olarak idare tarafından tutulmakta ve faiz geliri elde edecek şekilde işletilmektedir.
  - a) Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün son verilerine göre ceza ve tutukevlerinde bulunan emanet paranın toplam tutarı nedir?
  - b) Tutuklu ve hükümlülerin paralarının emanette tutulmaya başlandığı 2005 yılından bu yana elde edilen emanet para faizi ne kadardır?
  - c) Ceza ve Tutukevleri Genel Müdürlüğü emanet para faizinin nerelere harcandığına dair kalem kalem bir dosya tutmakta mıdır?
  - d) 2013 yılı içinde hangi ceza ve tutukevinde ne kadar emanet para faizi elde edilmiş ve bu faiz kalem kalem nerelere harcanmıştır?
- 9- Türkiye ceza ve tutukevlerinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerin toplam sayısı kaçtır?
- 10- Türkiye ceza ve tutukevlerinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerden kaç özel işletmeler için çalışmaktadır?
- 10- Türkiye ceza ve tutukevlerinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerin ücretleri ne kadardır? Bu ücretlerden herhangi bir nedenle kesinti yapılmakta mıdır? Yapılıyorsa bu neden nedir?
- 11- Türkiye ceza ve tutukevlerinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvencesi var mıdır? SGK primleri ya-